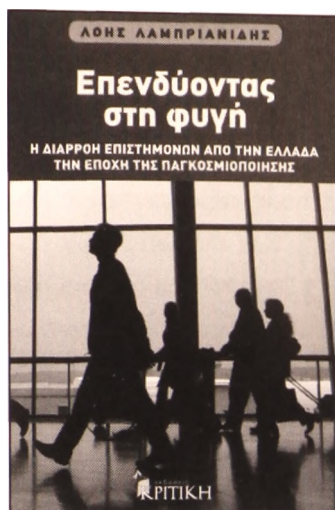

Η ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ

ΛΟΗ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗ *ΕΠΕΝΔΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΦΥΓΗ. Η ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ*, Κριτική, Αθήνα 2010, 416 σ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η κλιμάκωση της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στην Ελλάδα έχει οδηγήσει σε ένα νέο κύμα μετανάστευσης, το πρώτο μετά την παλιννόστηση των δεκαετιών του 1970-1980. Αν και τα διαθέσιμα στοιχεία προέρχονται μέχρι στιγμής από δημοσιογραφικές πηγές, κοινή είναι η αίσθηση ότι η παρούσα μετανάστευση αφορά τους νέους που πλήττονται μαζικά από την ανεργία. Μέσα σε αυτή τη συγκυρία, το πρόσφατο βιβλίο του καθηγητή οικονομικής γεωγραφίας Λόη Λαμπριανίδη δεν είναι απλά επίκαιρο αλλά και πολλαπλά χρήσιμο για τη χάραξη πολιτικών που αφορούν τη διαρροή των ελλήνων επιστημόνων στο εξωτερικό. Ο συγγραφέας περιγράφει το φαινόμενο, επιχειρεί να κατανοήσει τις αιτίες του σε διεθνές επίπεδο και στην περίπτωση της Ελλάδος και, τέλος, διατυπώνει προτάσεις για τη μείωση των συνεπειών αυτής της διαρροής.

Ο Λαμπριανίδης εξετάζει το φαινόμενο της διαρροής βασισμένος σε μια εκτενή κριτική ανασκόπηση της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας και σε στοιχεία που προέκυψαν από έρευνα πεδίου. Η έρευνα ενέπλεξε 2.734 έλληνες επιστήμονες που εργάζονται ή/και εργάστηκαν στο εξωτερικό και έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου και επιλεκτικών ποιοτικών «προφίλ» ορισμένων από τα άτομα του δείγματος. Η επιλογή του όρου «διαρροή επιστημόνων» γίνεται επισημαί-

Ο Γιώργος Αγγελόπουλος διδάσκει κοινωνική ανθρωπολογία στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

νοντας τις αμφισημίες του, καθώς και τις αμφισημίες συναφών όρων (π.χ. «διαρροή εγκεφάλων»).

Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, «η χρήση του όρου διαρροή επιστημονικού δυναμικού προτιμήθηκε συμβατικά, για να τοποθετήσει την παρούσα μελέτη στο πλαίσιο μιας συναφούς βιβλιογραφίας, με την οποία προνομιακά συνδιαλέγεται» (σ. 19). Στα πλαίσια αυτού του φαινομένου, ο Λαμπριανίδης συγκαταλέγει τους εργαζόμενους επιστήμονες με μόνιμη σχέση εργασίας στο εξωτερικό, όσους εργάζονται με υπεργολαβικές σχέσεις, τους επιστήμονες εργαζόμενους σε πολυεθνικές, τεχνικούς σε αποστολές διάρκειας λίγων χρόνων στο εξωτερικό, καθώς και τα στελέχη των διεθνών οργανισμών και όσους εργάζονται σε ελληνικές κρατικές υπηρεσίες στο εξωτερικό.

Το βιβλίο διαιρείται σε τρία μέρη. Το πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο εξηγούν το θεωρητικό πλαίσιο εξετάζοντας τις θεωρίες και τις πολιτικές για τη διαρροή επιστημονικού δυναμικού. Το τρίτο κεφάλαιο συζητά τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον που διευκολύνουν τη διεθνή κινητικότητα των εργαζομένων. Το τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο συγκροτούν το β' μέρος του βιβλίου, όπου εξετάζεται η ελληνική περίπτωση (εξελίξεις στην ελληνική οικονομία και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εκτίμηση της διαρροής επιστημόνων από την Ελλάδα βάσει δευτερογενών στοιχείων). Η εμπειρική έρευνα και τα συμπεράσματά της παρουσιάζονται στο γ' μέρος του βιβλίου (κεφ. 6, 7, 8), όπου αναλύεται η ερευνητική μεθοδολογία και παρουσιάζεται η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων. Το βιβλίο περιέχει και ένα καταληκτικό κεφάλαιο που συνοψίζει τα συμπεράσματα της μελέτης.

Σημείο εκκίνησης της ανάλυσης του Λαμπριανίδη είναι η διαπίστωση ότι «το ανθρώπινο κεφάλαιο καταλαμβάνει σταδιακά τη θέση ενός (αν όχι του πρωταρχικού) από τους παράγοντες-κλειδιά για την οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα» (σ. 36). Ορισμένες όμως χώρες, «παρόλο που διαθέτουν εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό υψηλής ποιότητας, δεν μπορούν να το αξιοποιήσουν, με συνέπεια αυτό να μεταναστεύει, περιορίζοντας έτσι, ακόμα περισσότερο τις προοπτικές ανάπτυξης αυτών των χωρών» (σ. 31). Οι «παραδοσιακές απόψεις», όπως τις ονομάζει ο συγγραφέας, περί της μετανάστευσης επιστημονικού δυναμικού τόνιζαν τις αρνητικές συνέπειες στις κοινωνίες αποστολής (απώλειες ανθρώπινου κεφαλαίου και πόρων που δαπανήθηκαν στην εκπαίδευσή του) και τις θετικές για τις κοινωνίες υποδοχής. Ωστόσο, όπως ο ίδιος επισημαίνει, μπορεί να υπάρξουν και ορι-

σμένες θετικές συνέπειες της διαρροής επιστημονικού δυναμικού, όπως η μεταφορά τεχνογνωσίας σε περίπτωση παλιννόστησης, τα χρηματικά εμβάσματα και η εμπέδωση των σχέσεων ανάμεσα στις χώρες αποστολής και υποδοχής (τουρισμός, lobby, επιπολιτισμός).

Εξετάζοντας την σχετική με την Ελλάδα βιβλιογραφία, καθώς και δευτερογενή στοιχεία περί της διαρροής επιστημόνων, ο Λαμπριανίδης διαπιστώνει ότι το φαινόμενο συνδέεται με τις αδυναμίες του αναπτυξιακού μοντέλου της ελληνικής οικονομίας και τα προβλήματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η απαρχή της διαρροής επιστημόνων μεταπολεμικά τοποθετείται σε περιόδους πολιτικών κρίσεων (Εμφύλιος, Χούντα, σ. 173-174), αλλά εντείνεται σε όλη την μεταπολιτευτική περίοδο. Το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να βασίζεται στην ένταση εργασίας συνεπάγεται τη χαμηλή ζήτηση επιστημονικού εργατικού δυναμικού, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα. Ως αποτέλεσμα, μέρος του επιστημονικού δυναμικού της χώρας αναζητά εργασία εκτός Ελλάδας. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι υπάρχει «υπερεκπαίδευση πτυχιούχων». Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, τα στοιχεία δείχνουν ότι «στη χώρα μας ο αριθμός των πτυχιούχων είναι αυξανόμενος αλλά υπολείπεται σε αναλογία προς τον πληθυσμό της, σε σχέση με πολλές άλλες ανεπτυγμένες χώρες» (σ. 129). Άλλωστε, η ίδια η έννοια της «υπερεκπαίδευσης» υπονοεί την ύπαρξη ενός ιδεατού αριθμού επιστημόνων ανά κάτοικο που ουσιαστικά δεν μπορεί να υπάρξει ως ισχύον για όλες τις κοινωνίες και όλες τις ιστορικές περιόδους (σ. 122). Ο Λαμπριανίδης, επίσης, διαπιστώνει ότι η δομή και η λειτουργία της Ανώτατης Εκπαίδευσης (έλλειψη μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών, θεσμικές αδυναμίες των ελληνικών Πανεπιστημίων) οδήγησαν αρκετούς νέους επιστήμονες στην επιλογή της μετανάστευσης.

Τα ποσοτικά στοιχεία της πρωτογενούς έρευνας που αναλύονται στο γ' μέρος του βιβλίου δίνουν μια πολύ καθαρή εικόνα της εξέλιξης του φαινομένου και της συσχέτισής του με διάφορους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Τα ποιοτικά δεδομένα της πρωτογενούς έρευνας παρέχουν τη δυνατότητα κατανόησης των αντιλήψεων των ίδιων των πληροφορητών που συμμετείχαν στην έρευνα. Ο συγγραφέας υπολογίζει ότι 110.000 – 135.000 έλληνες επιστήμονες που αρχικά εκπαιδεύτηκαν στην Ελλάδα ζουν και εργάζονται σήμερα στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι βρίσκονται στη Βρετανία, στις ΗΠΑ, στη Γερμανία, στην Ελβετία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο και στον Καναδά και βασικά εργάζονται σε πανεπιστή-

μία και ερευνητικά κέντρα. Το Λονδίνο, η Νέα Υόρκη, οι Βρυξέλλες και η Βοστώνη είναι οι πόλεις με τη μεγαλύτερη συκέντρωση ελλήνων επιστημόνων. Από το 2000 και μετά, η Βρετανία αποτελεί τον κύριο χώρο εγκατάστασης, κυρίως λόγω της πραγματοποίησης μεταπτυχιακών σπουδών σε αγγλικά Πανεπιστήμια. Γεγονός αποτελεί ότι όσα περισσότερα χρόνια κάποιος έχει σπουδάσει στο εξωτερικό, τόσο πιο πιθανό είναι να εξασφαλίσει μια εργασία εκτός Ελλάδας (σ. 248).

Οι βασικοί παράγοντες εγκατάστασης στο εξωτερικό, σύμφωνα με τις δηλώσεις των ίδιων των πληροφορητών, είναι η «καλύτερη επαγγελματική ανέλιξη», η «ενδιαφέρουσα δουλειά», η εύρεση εργασίας στο αντικείμενο σπουδών τους, η αδυναμία εύρεσης αντίστοιχης εργασίας στην Ελλάδα και οι υψηλότερες αμοιβές (σ. 286). Μεγάλο μέρος όσων τελικά μένουν στο εξωτερικό έχουν σύντροφο μη ελληνικής καταγωγής, κατάγονται από μεσοαστικές και μεγαλοαστικές οικογένειες και έχουν γονείς επιστήμονες με εμπειρία ζωής ή σπουδών στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι πληροφορητές της έρευνας δηλώνουν ότι θα επέστρεφαν στην Ελλάδα, αν έβρισκαν εργασία «ανάλογη των προσόντων τους». Όσοι επέ-

στρεψαν τόνισαν ως βασικούς λόγους επιστροφής τις οικογενειακές και προσωπικές σχέσεις.

Αναλύοντας συνολικά τα δεδομένα, ο συγγραφέας επισημαίνει την ανάγκη μετάτοπισης του αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας προς την παραγωγή σύνθετων προϊόντων και υπηρεσιών που θα παρέχουν τη δυνατότητα συγκράτησης του επιστημονικού δυναμικού ή ακόμα και την παλιννόστηση επιστημόνων από το εξωτερικό. Εκτιμώντας ρεαλιστικά τα δεδομένα και διαβλέποντας ότι «το φαινόμενο θα ενταθεί» λόγω της οικονομικής ύφεσης, ο Λαμπριανίδης διατυπώνει συγκριμένες προτάσεις αξιοποίησης των ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού: ενθάρρυνση δημιουργίας εργασιακών σχέσεων με την Ελλάδα (π.χ. περιοδική εργασία στην Ελλάδα), ενθάρρυνση ανάπτυξης δικτύων μεταφοράς τεχνογνωσίας, κλπ. (σ. 355).

Όπως και ο ίδιος ο συγγραφέας επισημαίνει στην εισαγωγή του, η προσέγγιση του φαινομένου θα ήταν πληρέστερη, αν εξετάζονταν πιο αναλυτικά και οι παράγοντες που οδήγησαν κάποιους επιστήμονες να μην πάνε στο εξωτερικό ή να μην παραμείνουν εκεί. Επιπλέον, η εστίαση του συγγραφέα στα δεδομένα αξιολογήσεων των ελίτ πα-

νεπιστημίων (Times QS, ARWU, etc. metrics) πιθανά παρουσιάζει μια παρθερική στρεβλή εικόνα της απόδοσης του ελληνικού συστήματος της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Οι εν λόγω διεθνείς αξιολογήσεις καλύπτουν μόνο το 50% των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων και 3% πανεπιστημίων σε παγκόσμιο επίπεδο. Υπό αυτήν την έννοια, είναι κάπως αδόκιμο να συνάγουμε ευρύτερα συμπεράσματα για την απόδοση της ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης βάσει στοιχείων που αφορούν 5-6 ελληνικά ΑΕΙ.

Η παρούσα μελέτη καλύπτει ένα σημαντικό κενό στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία. Η κριτική προσέγγιση του συγγραφέα, η τεκμηριωμένη ανατροπή κοινότυπων παραδοχών (π.χ. περί «υπερεκπαίδευσης» στην Ελλάδα), ο υποδειγματικός συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών ερευνητικών μεθόδων, η εμπεριστατωμένη ανάλυση των δεδομένων και ο ρεαλισμός των προτάσεων πολιτικής έχουν πολλά να προσφέρουν στην κατανόηση και την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαρροής επιστημόνων από την Ελλάδα. Το παρόν βιβλίο σίγουρα θα δώσει έναυσμα σε πολλές και δημιουργικές συζητήσεις.

Νέα έκδοση από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

ΡΙΤΣΑΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

«ΜΕ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ...»

Ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής και το νεοελληνικό θέατρο

Ο αναγνώστης που θα αποπειραθεί να παρακολουθήσει τους σταθμούς των περιπλανήσεων του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή [1809-1892] σε γεωγραφικούς τόπους [Φανάρι, Βουκουρέστι, Οδησός, Μόναχο, Αθήνα, Κωνσταντινούπολη, Ουάσιγκτον, Παρίσι, Βερολίνο και πάλι Αθήνα], στα γράμματα, την πολιτική, την ιδεολογία και τις τέχνες, δεν γοητεύεται απλά από τις περιπέτειες ενός ακούραστου ταξιδευτή που ξόδεψε ένα μεγάλο μέρος της ζωής του για «των Μουσών των έρωτα...»· συνομιλεί και με μια φωνή η οποία επιτρέπει να αναδυθούν σημαίνουσες μαρτυρίες από ποικίλες πηγές μιας γενέθλιας για τον νεότερο ελληνισμό εποχής: από την περίοδο των προεπαναστατικών ζυμώσεων μέχρι το τέλος σχεδόν του 19ου αιώνα.

Ο Ραγκαβής συμβάλλει σε μια σειρά δραστηριοτήτων που συνέχουν τις πολιτισμικές καταβολές της γενέτειρας Ανατολής με τις αρχαιολατρικές, και ρομαντικές ταυτόχρονα, ευρωπαϊκές επιδράσεις: δραματοουργία, θεωρητικές αναζητήσεις, μεταφράσεις αρχαίων και ευρωπαϊκών δραμάτων, οργανωτική μέριμνα μέσα από τις επιτροπές θεάτρου. Παράλληλα, οραματίζεται τη σύνδεση των αρχαίων θεατρικών οικοδομημάτων με την αναβίωση των παραστάσεων αρχαίου δράματος, πριν από το τέλος ακόμα της δεκαετίας του 1850.

Η μελέτη στο πρώτο μέρος εξετάζει αναλυτικά τους τομείς του ραγκαβικού έργου που άπτονται άμεσα της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου, ενώ στο δεύτερο παρουσιάζει το παραπάνω υλικό, τοποθετημένο στο ευρύτερο πλαίσιο της συνολικής πορείας του συγγραφέα. Μέσα από το σχήμα των τριών περιόδων της σταδιοδρομίας του [νεαρός Φαναριώτης, σπουδαστής του Μονάχου κι έπειτα κάτοικος του νεοσύστατου κράτους, 1825-1843· καθηγητής της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο, 1844-1867· και τέλος διπλωμάτης και γέροντας πολίτης της Αθήνας, 1867-1892·], ο Ραγκαβής προβάλλει ως ένας από τους πρωτεργάτες της εδραίωσης της εγχώριας θεατρικής τέχνης του 19ου αιώνα, ως μια κυρίαρχη μορφή η οποία συγκεφαλαιώνει τα μεγάλοπνοα σχέδια, τις ιδεολογικές ανάγκες, τις αδυναμίες και τα διλήμματα της εποχής και του τόπου του.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ | ISBN: 978-960-524-331-9 | 17 X 24 εκ. , 616 σελ. | Τιμή 30 ευρώ